

کتابخانه‌های عمومی و نقش آنها در مهندسی فرهنگی جامعه

رسول زوارقی*

تاریخ دریافت مقاله: ۸۸/۲/۲

تاریخ تایید مقاله: ۸۸/۴/۴

چکیده:

کتابخانه‌های عمومی به عنوان یک نهاد عمومی از ظرفیت‌های قابل توجهی در جامعه برخوردار است که در جامعه‌ی ما مغفول واقع شده است. در این مقاله سعی می‌شود با بررسی متون منتشر شده در زمینه‌ی کارکردهای کتابخانه‌های عمومی و ظرفیت‌های این نوع کتابخانه‌ها در توسعه‌ی فرهنگی، آموزشی، اجتماعی و سیاسی، نهایتاً نقش این نوع کتابخانه‌ها _ که در قلب جامعه قرار دارند _ در مهندسی فرهنگی جامعه مورد بررسی قرار گیرد. **واژگان کلیدی:** مهندسی فرهنگی، کتابخانه‌های عمومی و سرمایه اجتماعی.

مقدمه

گذشته، حال و آینده‌ی خود محسوب می‌شوند. کتابخانه‌های عمومی یکی از ارکان اصلی جامعه‌ی مردم سالار است؛ زیرا صاحب نظران از آن تحت عنوان سومین رکن "ساختمان مردم سالاری اطلاعاتی" یاد می‌کنند و فیلسوف-کتابداری چون رانگانانان بر نقش آن در تحقق مردم سالاری تأکید می‌ورزد (زوارقی، ۱۳۸۵). منشور مشترک "ایفلا و یونسکو" در زمینه‌ی کتابخانه‌های عمومی اعلام می‌دارد که کتابخانه‌ی عمومی مانند نیرویی جاودان برای آموزش، فرهنگ اطلاعات و عامل اصلی پرورش

کتابخانه‌های عمومی تأثیر عمده‌ای در نظام‌های فرهنگی هر منطقه‌ی ایفا می‌کنند و به عنوان یک عنصر پویا در خدمت فرهنگ جامعه هستند. زمانی که فرهنگ را واسطه‌ی تعامل و ابزار شناخت هر انسان از جوامع گذشته، حال و آینده‌ی خودش تعریف کنیم (فرهنگی، صمدی و اردشیرزاده، ۱۳۸۷)؛ کتابخانه‌های عمومی از معدود سازمان‌های عمومی خواهند بود که واسطه‌ی تعامل و ابزار شناخت اعضای هر جامعه‌ی ای از جوامع

چگونگی تأمین مالی و تعیین هزینه خدمات، مورد بازنگری قرار گرفت (دایره المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، مدخل کتابخانه‌های عمومی). نقش کتابخانه‌های عمومی در بستر جامعه از چنان اهمیتی برخوردار است که امروزه حتی با ظهور اینترنت نیز نقش آن کم‌رنگ‌تر نشده است. چنانکه پژوهش وودن^۲ (۲۰۰۶)، نشان داد؛ مردم آمریکا ضرورت کتابخانه‌های عمومی را در جهان امروز بیش از پیش احساس می‌کنند. به نظر آنها با توجه به اینکه بسیاری از بنگاه‌های تجاری، اطلاعات را می‌فروشند، شهروندان برای فراهم‌آوری اطلاعات حیاتی رایگان مورد نیاز، می‌توانند به کتابخانه‌های عمومی مراجعه کنند. همچنین آنها معتقدند کتابخانه‌های عمومی مکان‌هایی مهم در عین حال آرام، در برابر زندگی سریع و پراسترس امروزی هستند. گرینهاگ^۳ و دیگران (۱۹۹۵)، بعضی ویژگی‌های سیستم کتابخانه‌های عمومی را این چنین تشریح کرده‌اند:

۱. عناصر تاریخی "حق دانستن"^۴، حقوق مدنی، آزادی دانش و ایده‌ی "بهتری انسانی"^۵

۲. علائق مردم سالارانه، غیرمتعصبانه و فرابخشی، موجود در جهان "رایگان و آزاد" دانش و علاقه‌ی عمومی

۳. تلفیق و ترغیب سواد مقدماتی دوران کودکی با لذت بردن از مطالعه که این امر را می‌توان نقطه‌ی شروعی برای واردسازی جوانان به جامعه‌ی مدنی و آشنایی با "کتاب‌های بزرگ زندگی" توصیف نمود.

۴. "دریچه‌ای به سوی جهانی" که می‌توان روزنامه‌ها را در آن خواند، رخدادهای روزمره را دانست و پی‌گیری نمود و با آخرین کتب مرجع و رمان‌ها آشنا شد و از این طریق ارتباط جامعه‌ی محلی را با جوامع وسیع‌تر برقرار کرد.

گرینهاگ و دیگران (۱۹۹۳)، سپس بر مبنای این ویژگی‌ها پنج حوزه‌ی سیاست‌گذاری عمومی را - که کتابخانه‌های عمومی بر آنها تأثیر می‌گذارند - موارد ذیل معرفی کرده است: آموزش، سیاست‌گذاری اجتماعی، اطلاعات، غنی‌سازی فرهنگی و رشد اقتصادی. بنابراین در این مقاله سعی می‌شود مطابق این تقسیم‌بندی، نقش کتابخانه‌های عمومی در مهندسی فرهنگی در جامعه

صلح و سلامت روح از طریق اندیشه‌ی مردان و زنان است. از این رو ایفلا و یونسکو، حکومت‌های محلی و ملی را به حمایت فعال از توسعه‌ی آنها تشویق می‌کنند (ایفلا و یونسکو، ۱۳۸۱). همچنین طبق بیانیه‌ی یونسکو در سال ۱۹۷۲، کتابخانه‌ی عمومی نهادی است که باید امکان خودآموزی و آموزش مداوم را برای کلیه‌ی افراد جامعه فراهم آورد (میرحسینی، ۱۳۷۳). از این رو می‌توان آزادی و آبادی هر جامعه‌ی ای را مرهون خدمات کتابخانه‌های عمومی دانست. کتابخانه‌های عمومی در انگلستان و سایر نقاط از قرن هفدهم و هجدهم به روی عموم باز بوده است؛ اما به معنای واقعی کلمه، نخستین کتابخانه‌های عمومی از اواسط قرن نوزدهم در ایالات متحده آمریکا و انگلستان با انگیزه‌های فرهنگی، آموزشی و به‌زعم برخی اخلاقی برای بهره‌مندی کارگران ایجاد شده‌اند. به نظر کلی^۱، اصطلاح کتابخانه عمومی نخستین بار در شکل لاتین آن، بیلوتکا پابلیکا^۲، برای تمایز میان کتابخانه‌های جامع دانشگاه‌های آکسفورد و کمبریج با کتابخانه‌های موجود در کالج‌ها و مدارس عالی به کار برده شده است؛ اما در مفهوم امروزی از قرن هفدهم به بعد، به کتابخانه‌های وقف عام اطلاق می‌شده است (کلی، ۱۹۷۳). با بررسی تطبیقی این مفهوم می‌توان گفت که کتابخانه‌های مساجد نخستین و در عین حال رایج‌ترین کتابخانه‌های عمومی در جهان اسلام بوده‌اند که توسط خود مردم ساخته، سازماندهی و اداره می‌شدند و بسیار پیش از رواج کتابخانه‌های عمومی در غرب یعنی از قرن دوم هجری در مساجد به عموم مردم خدمت‌رسانی می‌کردند. سالیان متمادی به کتابخانه‌های عمومی غربی به چشم کتابخانه مخصوص طبقه کارگر نگریسته می‌شد؛ ولی از دهه ۱۹۳۰، با گرایش روزافزون طبقه متوسط به استفاده از کتابخانه‌ها، این مفهوم به تدریج تغییر یافت. طی دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ اهل حرفه کتابداری به این نتیجه رسیدند که خدمات آنها با توجه به تحولات اجتماعی، دیگر قادر به پاسخ‌گویی نیست. اینان با طرح سیاست‌های مبتنی بر نیازهای محل و ارائه خدمات به فرودستان و اقلیت‌ها، سعی در ایجاد تغییر و تحول در شیوه خدمات خود کردند. این رویکرد طی سال‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ با تأکید بیشتر بر نیروهای بازار و

1. Kelly
2. Biblioteca Publica
3. Wooden

4. Greenhalgh
5. Right to Know
6. Human Betterment

(ورهیم، ستینمو و آید،^۴ ۲۰۰۸).

آندرو کارنگی^۵، اولین کسی بود در جامعه‌ی آمریکایا به عبارت دیگر در جهان به ظرفیت کتابخانه‌های عمومی به عنوان مرکزی برای یادگیری، روشنگری، کسب سرمایه‌ی اجتماعی و اعتماد به نفس ملی پی برد و در راستای گسترش کتابخانه‌های عمومی در سطح جامعه فعالیت نمود (وودن، ۲۰۰۶). نتیجه‌ی پژوهش کاکس^۶ و همکارانش (۲۰۰۰)، به عنوان عمیق‌ترین کار در زمینه‌ی سنجش نقش کتابخانه‌های عمومی در ایجاد سرمایه‌ی اجتماعی نشان می‌دهد که کتابخانه‌های عمومی تعامل، حس برابری و اعتماد ایجاد می‌کنند؛ از این رو نقش بسزایی در ایجاد سرمایه‌ی اجتماعی دارند. به زعم آنها مکانیسمی که باعث ایجاد این اعتماد عمومی می‌شود، نهاد کتابخانه از یک سو و فضای کتابخانه از سویی دیگر است. به عبارت دیگر، دو مکانیسم در کتابخانه‌ی عمومی برای ایجاد سرمایه‌ی اجتماعی وجود دارد: یکی نهادی و مرتبط با خط مشی آن است و دیگری فضای کتابخانه به عنوان مکان برگزاری جلسات غیررسمی میان کاربران. بنابراین کتابخانه‌های عمومی هم طبق نظر پوتنام که روابط غیررسمی بین شهروندان جامعه‌ی مدنی و زندگی مشارکتی را باعث به وجود آمدن سرمایه‌ی اجتماعی می‌داند و هم طبق نظر صاحب نظرانی که بر تأثیر نهادهای رسمی و عمومی در این زمینه تأکید می‌کنند؛ نقش بسزایی در ایجاد سرمایه‌ی اجتماعی و اعتماد به نفس ملی در بین شهروندان ایفا می‌کنند (ورهیم، استینمو و آید، ۲۰۰۸). بنابراین اگر یکی از اهداف اصلی مهندسی فرهنگی جامعه را افزایش میزان سرمایه‌ی اجتماعی آن جامعه بدانیم کتابخانه‌ی عمومی با توجه به مکانیسم و ظرفیت‌هایی که دارا می‌باشد می‌تواند مؤثر واقع شود.

کتابخانه‌های عمومی و آموزش

جس شرا^۷ می‌نویسد: «اگر آیندگان بتوانند همه چیز را از تاریخ‌یاد بگیرند خواهند فهمید که اهداف کتابخانه‌های عمومی مستقیماً به اهداف خود جامعه بستگی دارد». وی در

در ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مورد بررسی قرار گیرد و با مروری بر لوازم چنین مهمی به تجربیات عملی چند کشور در این زمینه اشاره شود.

کتابخانه‌ی عمومی، مهندسی فرهنگی، سرمایه‌ی اجتماعی امروزه یکی از مباحثی که در علوم اجتماعی در زمینه‌ی رضایت مردم از نقش خود در یک جامعه مطرح می‌شود مبحث "سرمایه‌ی اجتماعی"^۱ است که در سایه‌ی اعتماد ملی به دست می‌آید و زمینه‌ساز کسب اعتماد به نفس ملی است. بعضی صاحب نظران این حوزه چون پوتنام، معتقدند که روابط غیررسمی بین شهروندان در یک جامعه‌ی مدنی و زندگی مشارکتی، باعث به وجود آمدن سرمایه‌ی اجتماعی می‌شود. در مقابل عده‌ای دیگر نیز بر تأثیر نهادهای رسمی و عمومی در این زمینه تأکید می‌کنند. به عبارت دیگر؛ اگر عضوی از جامعه حس مفید بودن بکند و چنین احساس بکند که جامعه برای خدمات وی ارزش قائل شده و تسهیلاتی برای استفاده‌ی وی به وجود آورده است. او احساس رضایت‌مندی می‌کند و سرمایه‌ی اجتماعی به دست می‌آید. از این رو در مهندسی هر نظام اجتماعی به عنوان یکی از ارکان مهم در مهندسی فرهنگی، تجهیز و برخورداری نظام اجتماعی از دانش و آداب زیستی تحت یک قانون اجتماعی انسانی که اساساً معطوف به گسترش یکپارچگی و وفاق اجتماعی، "سرمایه‌ی اجتماعی" و در نهایت تسهیل مسیر رشد و روابط توسعه و پیشرفت در جامعه باشد، از اهمیتی اساسی برخوردار است و پایه‌های چنین فرهنگی طبیعتاً ارزش‌هایی خوداظهاری نظیر عدالت، برابری، اعتماد، همدلی و... می‌باشند (نگاهداری، ۱۳۸۷).

برای روشن شدن بحث و ترسیم جایگاه کتابخانه‌های عمومی در تقویت سرمایه‌ی اجتماعی نمونه‌ای ارائه می‌شود: در یک کتابخانه‌ی عمومی دسترسی به فضای فیزیکی و سایر زیرساخت‌های کتابخانه‌ی عمومی نوعی تعامل در بین شهروندان ایجاد می‌کند و آنها از طریق این تعامل احساس سودمندی می‌کنند و بنابراین در آنها اطمینان اجتماعی^۲ به وجود می‌آید

1. Social Capital

2. Putnam

3. Social Trust

4. Varheim, Steinmo and Ide

5. Andrew Carnegie

6. Cox

7. Jesse Shera

دیرینه‌ی خود به عنوان پشتیبانی از سواد و سوادآموزی را به عنوان بخشی از رویکرد یادگیری مادام‌العمر خود اثبات کنند؛ چراکه سواد برای مردم و دولت‌مداران از ارزش قابل توجهی برخوردار و باعث تولید ثروت، اشتغال، بهبود زندگی و شمول اجتماعی می‌شود. او در مقاله‌ی خود به کارها و پروژه‌هایی اشاره می‌کند که در آمریکا، استرالیا و انگلستان در این زمینه انجام شده است. همچنین نتایج بررسی یونسکو نشان می‌دهد که امروزه کتابخانه‌های عمومی در بستر اجتماع به فعالیت‌هایی می‌پردازند که مؤید نقش پشتیبانی آنها از آموزش دائمی و تمام‌عمر است. البته این فعالیت‌ها با تأکید فزاینده‌ای بر مهارت‌های مبتنی بر سواد اطلاعاتی صورت می‌گیرند (یونسکو، ۲۰۰۵). در کشورهای اسکاندیناوی نیز که کتابخانه‌های عمومی به طور فزاینده‌ای پشتیبان مدارس عمومی از نظر مهارت‌های سواد اطلاعاتی هستند، با این وجود هیچ‌گاه از وظیفه‌ی سنتی خود در آموزش بزرگسالان غفلت نمی‌کنند (ژولین، ۲۰۰۷). کیرک، مکمنی و پولتر^۴ (۲۰۰۴)، با انجام پیمایشی به نقش کتابخانه‌های عمومی در تحقق یادگیری خانوادگی با توجه به مأموریت ویژه‌ی آنها در زمینه‌ی یادگیری تمام‌عمر پرداختند. پروژه‌ی پولز^۵، بخشی از برنامه‌ی اتحادیه‌ی اروپا تحت عنوان کلی سقراط است که هدف از آن افزایش بعدیادگیری تمام‌عمر اروپایی، بهبود موجودیت و دسترس پذیری فرصت‌های یادگیری برای بزرگسالان می‌باشد. این پروژه به دنبال آن است تا با بهبود نقش کتابخانه‌های عمومی در اروپا بتواند در فرصت‌های یادگیری مشارکت کند.

ایو، گروت و اسچمیت^۶ (۲۰۰۷)، معتقدند که کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با انجام سه کار، نقش و ارتباط کتابخانه‌های عمومی را در آموزش و پرورش افزایش داد:

۱. همترازی اهداف کتابخانه‌ها با اهداف موجود در سیاستگذاری‌های ملی و اروپایی
۲. افزایش روند رسمی سازی کارهایی که کتابخانه‌های عمومی همیشه ارائه داده اند مانند پشتیبانی از یادگیری

جایی دیگر از کتابخانه‌ها به عنوان "بنگاه آموزشی" یاد می‌کند (مککیب، ۲۰۰۱: ۲۹). همچنین نظرسنجی که مؤسسه‌ی نظرسنجی گالوپ، در سال ۱۹۹۲ در مورد نگرش مردم ایالات متحده نسبت به کتابخانه‌های عمومی انجام داد، نشان می‌دهد که اکثر آنها کتابخانه‌ی عمومی را به عنوان نهادی آموزشی می‌نگرند (مککیب، ۲۰۰۱: ۱۰۱). با نقل قول و آمار ارائه شده‌ی فوق می‌توان دقیقاً به نقش آموزشی کتابخانه‌های عمومی که یکی از رسالت‌های اولیه‌ی آنها می‌باشد و امروزه با عبارت‌ها و مفاهیم دیگری چون آموزش دائمی، آموزش بزرگسالان، یادگیری تمام‌عمر، یادگیری خانوادگی و... مطرح می‌شود پی برد. بنابراین اگر یکی دیگر از ارکان مهندسی فرهنگی جامعه را تعلیم و تربیت بومی و کارآمد بدانیم، کتابخانه‌های عمومی تاریخچه‌ی ای طولانی در ایفای این نقش به عهده داشته‌اند. هدف آموزش جامعه‌ی مردم سالار که از جمله کارهای کتابدار مدنی در راستای تحکیم جوامع می‌باشد، در برابر هدف مربوط به دیدگاه لیبرال کتابخانه‌ی عمومی قرار دارد که هدف در آنجا ارائه‌ی دسترسی صرف اطلاعات برای افراد است و هیچ‌گونه کارکرد اجتماعی برای آن در نظر نمی‌گیرد. در صورتی که پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهند که مردم کتابخانه‌های عمومی را نهادی آموزشی می‌دانند و انتظار آنها از کتابخانه‌های عمومی، فراهم آوری مواد و خدمات آموزشی کیفی می‌باشد (مککیب، ۲۰۰۱: ۱۵۷). از این رویادگیری تمام‌عمر، یکی از اصلی‌ترین اهداف دولت‌های غربی در طول سال‌های گذشته بوده است و امروزه ارتباط بسیار نزدیکی با سیاستگذاری‌های اجتماعی چون سواد اطلاعاتی و ارتباطی یا شهروندی دیجیتال، آموزش و مهارت آموزشی مجدد شهروندان برای جامعه‌ی اطلاعاتی، رقابتی سازی و کارآفرینی دارد. به عنوان مثال ایر^۳ (۲۰۰۴)، با اشاره به دهه‌ی (۲۰۰۳ تا ۲۰۱۲) که توسط سازمان ملل متحد در راستای افزایش اهمیت سواد و افزایش ۵۰ درصدی نرخ کنونی آن تا سال ۲۰۱۵ دهه‌ی سواد نامگذاری شده است. آن را فرصتی طلایی برای کتابخانه‌های عمومی می‌داند که مجدداً نقش سنتی و

1. Educational Agents
2. McCabe
3. Eyre
4. Kirk, Memcnemy and Poulter

5. PuLLS: Public Libraries in Learning Society
6. Eve, Groot, and Schmidt

۳. انجام کارهای مشارکتی و مشترک با سایر ارائه کنندگان خدمات آموزشی.

کتابخانه‌های عمومی و غنای فرهنگی

فرهنگ را می‌توان تبلور شناخت و دانش در نیروهای انسانی دانست. پس توسعه‌ی فرهنگی کاربرد بیشتر دانش حاصل از پژوهش از طریق آموزش و تولید در یک جامعه می‌باشد. هر چه این عمل بیشتر انجام شود، نظم جامعه از نظم معطوف به تحکم (سیاست) به نظم معطوف به اقتناع (فرهنگ) تبدیل خواهد شد (قانع بصیری، ۱۳۷۳: ۳۰۶). با توجه به این مفهوم فرهنگ که هر فرهنگی بازتاب تاریخ، آداب و رسوم، نهادها و نگرش‌های یک کشور، جنبش‌ها، ستیزه‌ها و پیکارهای اجتماعی آن و نیز نشان دهنده‌ی تناسب قوای سیاسی موجود در درون و بیرون مرزهایش است، در درجه‌ی نخست باید فرهنگ خودی را شناخت و الگوهای توسعه را بر آن پایه تدوین و اجرا کرد (رزاقی، ۱۳۷۹: ۴۹). بررسی کلی متون منتشر شده در این زمینه نشان می‌دهد که کتابخانه‌های عمومی ظرفیت‌های فراوانی در حفظ فرهنگ و هویت محلی، منطقه ای و ملی دارند. به عنوان نمونه با در نظر گرفتن هویت فردی یعنی مجموعه عناصری از شخصیت فرد که به وی امکان می‌دهد تا موضع خود را نسبت به جهان و دیگر انسان‌ها مشخص کند و اهمیت آن در واکنش‌های فردی و اجتماعی فرد، فرد صاحب هویت، تصویری خاص و روشن از خود و جامعه و جهان داشته، دارای نظام ارزشی معینی است که در آن خوب‌ها و بدها و بایدها و نبایدها جایگاه خود را دارند و به طور خلاصه چنین فردی دارای معیار درونی است (باستانی، ۱۳۷۲: ۴۱) و همانندی آن با هویت فرهنگی، گسترش شناخت خویش در بازسازی فرهنگی اهمیت‌ی زندگی‌ساز دارد. "فرهنگ ملی مردم یک سرزمین، فرهنگی است خاص آن مردم ملهم از ویژگی‌های محیط جغرافیایی، جهان بینی و نگرش، خواسته‌ها و آرزوها، غم‌های مشترک، احساسات و اعتقادات و آنها که از رنگ و بویی خاص برخوردار است و به آن ملت تشخص و هویتی متفاوت با دیگران می‌بخشد و این همان عاملی است که به عنوان هیأت و نیروی زنده و چالش کننده، ملتی را در میان ملت‌های دیگر جهان مطرح می‌سازد و موجبات روی پای خویشستن ایستادن و مورد

توجه قرار گرفتن را فراهم می‌آورد" (ورجواند، ۱۳۶۸: ۲۳). در این ارتباط دو سویه‌ی هویت فردی و هویت فرهنگی، بازسازی فرهنگی در راستای توسعه‌ی اقتصادی، سیاسی و فرهنگی اقدامی است که گرچه از سوی اندیشمندان، نویسندگان، هنرمندان، روشنفکران مذهبی و غیرمذهبی و آموزگاران آغاز می‌شود؛ ولی موفقیت آن بستگی به میزان نهادینه شدن یا شناخت هویت فرهنگی در میان بخش مهمی از افراد جامعه دارد (رزاقی، ۱۳۷۹: ۱۵۰). امروزه در جهان با مفهومی تحت عنوان جهانی شدن روبه رو هستیم که بعضی آن را تهدید و عده ای آن را فرصتی برای جامعه‌ی بشری توصیف می‌کنند. جهانی شدن عبارت است از: فرایند فشرده‌ی زمان و فضا که به واسطه‌ی آن، مردم دنیا کم و بیش و به صورتی نسبتاً آگاهانه در جامعه‌ی جهانی واحد ادغام می‌شوند (گل محمدی، ۱۳۸۱: ۲۰). به بیان دیگر، جهانی شدن معطوف به فرایندی است که در جریان آن فرد و جامعه در گستره‌ی جهانی بایکدیگر پیوند می‌خورند. بسیاری از نویسندگان جهانی شدن را در مفاهیمی چون "دهکده‌ی الکترونیکی جهانی"، "پیدایش قبیله‌ی جهانی"، "انقلاب اطلاعاتی"، "فشرده‌ی زمان و جهان"، "گسترش جهان-آگاهی"، "پایان تقدس مرزها" و "عصر سیبیرنتیک" یافته‌اند (بشیریه، ۱۳۸۰: ۱۲). لازم به ذکر است که ریشه‌ی فلسفی و نظری جهانی شدن در نظام سرمایه داری است که از اواخر (قرن ۱۷ و اوایل قرن ۱۸) در غرب اروپا و شمال آمریکا شکل گرفت و آدام اسمیت با کتاب "ثروت ملل" آن را تئوریزه و تثبیت کرد. از این رو عده ای که نظر منفی در این زمینه دارند از عبارت "جهانی سازی" به جای "جهانی شدن" استفاده می‌کنند و آن را تهدید کننده‌ی هویت و فرهنگ محلی، منطقه ای و ملی می‌دانند. در مقابل، هویت، احساس تعلق فرد به کشور، جامعه‌ی نهاد و مجموعه‌ی خاصی را نشان می‌دهد؛ تاریخ، منافع، سرنوشت و تصور ذهنی مشترک از جمله وجوه هویتی است؛ تعلقات جغرافیایی، قومی، نژادی، زبانی و دینی هر کس بخشی از هویت او به شمار می‌رود. این در حالی است که سیاست‌های فرهنگی حاکم بر یک جامعه می‌تواند نقش تعیین کننده‌ی در مسیر هویت‌یابی افراد آن جامعه ایفا کند و این امر برآمده از ارتباط محکم فرهنگ و هویت می‌باشد (رحمت الهی، ۱۳۸۴) و یکی از مجریان سیاست‌های فرهنگی هر کشوری کتابخانه‌های عمومی آن کشور هستند

موفقیت در توسعه‌ی خدمات کتابخانه و موفقیت در به دست آوردن پشتیبانی از آن به موازنه‌ی توجه به افراد و جامعه برمی‌گردد (مککیب، ۲۰۰۱: ۱۲۱). بنابراین ایدئولوژی لیبرال غربی، کتابخانه‌های عمومی را به جای اینکه شریکی برای سایر سازمان‌های خدمات اجتماعی در نظر گیرد، آن را رقیبی بالقوه برای سازمان‌های خدمات اجتماعی معرفی می‌کند. از این رو بدون اینکه درخواست‌های جمعی جامعه را مورد توجه قرار دهد به تقاضاهای فردی کاربران توجه می‌کند. در صورتی که کتابداران و هیأت‌های امنا برای به دست آوردن ابعاد اجتماعی کتابخانه‌ی عمومی باید آن را عضوی از شبکه‌ی اجتماعی خدماتی در نظر گیرند که هم به افراد و هم به گروه‌های مختلف اجتماعی آموزش می‌دهد؛ چراکه ارائه‌ی خدمات به گروه‌ها و همکاری با سایر سازمان‌ها می‌تواند موجب افزایش پشتیبانی سیاسی از کتابخانه‌ی عمومی شده و از این جهت به کتابخانه‌ی عمومی کمک کند (مککیب، ۲۰۰۱: ۱۲۲). نقش کتابخانه‌های عمومی در تقویت گفت و گوهای محلی نیز قابل توجه است. کتابخانه‌های عمومی با توجه به ویژگی‌های جغرافیایی، مکانی و خط مشی خنثی و بی طرفانه می‌توانند نقش عمده‌ای در ترغیب نهادهای مختلف اجتماعی و گفت و گو بایکدیگر داشته باشند. در این میان، راهبردهای مختلفی برای ترغیب اعضای جامعه به گفت و گو وجود دارد. بعضی از این راهبردها عبارتند از: پشتیبانی از سخنرانی‌ها و جلسات عمومی در مورد مسائل جامعه و سخنرانی‌های انتخاباتی برای ترغیب اعضای جامعه برای شرکت در انتخابات، تدارک فضا (این فضا می‌تواند مجازی نیز باشد؛ مانند استفاده از گروه‌های بحث الکترونیکی که به مسائل شهری اختصاص یافته است)، اختصاص اتاق‌هایی برای مطالعه‌ی گروهی (مککیب، ۲۰۰۱: ۱۱۵)، ارائه‌ی خدمات کتابخانه‌های عمومی برای تقویت مشارکت اجتماعی اعضا در راستای رفع مشکلات و ارائه‌ی راه حل‌ها می‌تواند یکی دیگر از کارکردهای کتابخانه‌های عمومی باشد. این امر مستلزم مشارکت کتابخانه‌ها در شبکه‌های بنگاه‌ها و سازمان‌های اجتماعی است که مشغول بررسی نیازهای جامعه و ارائه‌ی رهنمودهایی برای پشتیبانی از رفع این نیازهاست. دارا بودن موقعیت مرکزی در جامعه،

که می‌توان آنها را مرکزی برای جامعه محسوب کرد. پژوهش کارپنتر^۱ (۲۰۰۷)، می‌تواند نمونه‌ی خوبی در این زمینه باشد. وی پژوهشی در زمینه‌ی بررسی نقش کتابخانه‌های عمومی در روابط چندفرهنگی که مهمترین دغدغه‌ی آنها حفظ هویت و فرهنگ محلی، منطقه‌ای در عین حال ملی آنهاست انجام داد و با سفر به کشورهای کانادا، ایالات متحده، سوئد، دانمارک، هلند و بلژیک به بررسی مشاهدات خود در این زمینه پرداخت. او در پایان نتیجه گرفت که ایده‌ی سنتی کتابخانه‌های عمومی به عنوان مکانی ثابت برای تأمل و مطالعه‌ی اختصاصی با انجام عمل امانت کتاب یا سایر منابع مرتبط با فرهنگ و هویت محلی، منطقه‌ای و ملی همچنان به ارزش خود باقی است. وی در نهایت پیشنهاداتی برای کتابخانه‌های عمومی در جوامع چند فرهنگی ارائه کرده است. این پیشنهادات عبارتند از:

۱. سعی کنند ارزش عمومی خود را از نظر مفهومی بصورت اثربخشی نشان دهند
۲. مهارت‌ها و اعتماد به نفس لازم را در هر سطح برای اعضای جامعه فراهم آورند
۳. با استفاده از پژوهش، رخدادهای آموزش، انتشارات و استفاده‌ی خلاقانه از منابع وبی از رویه‌های خوب جهانی در این زمینه استفاده کنند
۴. به این نتیجه برسند که می‌توان با اشتراک منابع و اطلاعات، تلاش‌های مضاعف و اضافی را کاهش داد (کارپنتر، ۲۰۰۷).

کتابخانه‌های عمومی و فعالیت‌های اجتماعی

چشم انداز لیبرال غربی که اساس آن بر فردگرایی استوار است جوامع را به عنوان مجموعه‌ای از افراد مستقل در نظر می‌گیرد و از این واقعیت اساسی غفلت می‌کند که بشر حیوانی اجتماعی و مدنی بالطبع است. بنابراین آسایش افراد را نمی‌توان از آسایش سیستم‌های اجتماعی که پشتیبان زندگی اجتماعی آنها هستند، مستقل در نظر گرفت. به عبارت دیگر، اگر یک کتابخانه‌ی عمومی در جواب‌گویی به نیازهای اجتماعی ناتوان باشد در پاسخ به نیازهای افراد نیز ناتوان خواهد بود. از این رو،

دیگر، هدف از ارائه‌ی این خدمات، ارتباط دهی افراد با منابع جامعه‌ی مناسب با نیازها آنها به منظور کمک به حل مسائل خاص بود (پتیگرو، دورانس و واکاری، ۱۹۹۹). داورپناه نیز در زمینه‌ی توسعه‌ی اجتماعی و نقش کتابخانه‌های عمومی در این زمینه می‌نویسد: "توسعه‌ی اجتماعی با بهبود رفاه اجتماعی از طریق آموزش، خدمات بهداشتی، تسهیلات مسکن و تدوین استانداردهای سطح زندگی در پیوند است. برنامه‌های غیررسمی نظیر نهضت سوادآموزی، آموزش از راه دور، بهداشت عمومی، فقرزدایی، حفظ محیط زیست، رفاه و بهداشت خانواده نیازمند کمک برخی سازمان‌هاست. در این میان کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی از این برنامه‌ها پشتیبانی و حمایت می‌کنند" (داورپناه: ۲۰). کرسلیک و کینل^۲ (۱۹۹۷)، در پژوهشی مروری تأثیر اجتماعی کتابخانه‌های عمومی را به سه بخش تقسیم کردند:

الف) تأثیر بر جوامعی که کتابخانه بر آنها از طریق تقویت هویت محلی و جامعه، پشتیبانی از افرادی که فعالیت‌های آنها چیزی جدا از بازار کار است، تقویت غنی‌سازی فرهنگی و تنوع، بالا بردن سطح حس اجتماعی، اطلاعات به هنگام بحران و تسهیل استفاده از منابع جدید خدمت‌رسانی می‌کند (آبو، ۲۰۰۵: ۸).

ب) تأثیر بر مهارت‌ها: با پشتیبانی از سواد و صلاحیت اطلاعاتی، یادگیری تمام عمر و ترویج فرهنگ مطالعه برای کسب منافع بلندمدت. افزایش سطح مهارتی جامعه علاوه بر منافع کوتاه مدتی چون افزایش فرصت‌های اشتغال و بهبود کیفیت زندگی می‌تواند تأثیرات بلندمدت اقتصادی (زیرا با افزایش میزان اشتغال به کار میزان پرداخت مالیات نیز افزایش خواهد یافت و آن نیز باعث بهبود وضعیت اقتصادی می‌شود)، سیاسی (افراد و گروه‌های باسواد، مطلع و آموزش دیده مشارکت بهتری در فعالیت‌های سیاسی خواهند داشت) و اجتماعی (با ارائه‌ی فرصت انجام کارهای مشترک، اشتراک منابع و افزایش سطح حس اجتماعی) (آبو، ۲۰۰۵: ۹۷).

و ج) تأثیرات اقتصادی: از طریق شکوفایی اقتصادی محلی،

تاریخچه‌ی مفصلی از بیطرفی، پایه‌ی مستحکم اطلاعاتی و وجود فضاها‌ی ملاقات عمومی موجب تبدیل کتابخانه‌های عمومی به یک سازمان آرمانی برای تشویق شکل دهی چنین شبکه‌های مشارکت اجتماعی و مدنی در صورت عدم وجود آن می‌شود. البته لازم به ذکر است ایجاد چنین شبکه‌ای، مستلزم ارتباطات نزدیک میان مدارس، دانشگاه‌ها، ادارات، رسانه‌های محلی، ادارات دولتی، بخش خصوصی، سازمان‌های غیرانتفاعی و سایر نهادهایی که در راستای چنین هدفی تشکیل شده‌اند می‌باشد (مککیب، ۲۰۰۱: ۱۱۷-۱۱۶). از دیگر کارکردهای کتابخانه‌های عمومی نقش آن در ارزیابی جامعه است. کتابخانه‌ی عمومی می‌تواند با تدارک اطلاعات ارزیابانه، به نتایج پژوهش‌ها و تحلیل‌های مربوط به منطقه به ارزیابی سیستم اجتماعی جامعه کمک کند. به عنوان نمونه مککلور^۱ و همکارانش (۱۹۹۳)، در پژوهش خود نشان دادند که شهروندان نیازمند دسترسی مساوی و راحت به منابع اطلاعاتی محلی هستند که به آنها در رویارویی با وضعیت‌های متنوعی که در زندگی خود با آنها روبه‌رو می‌شوند کمک کنند؛ مانند یافتن شغل جدید یا خدمات مراقبتی کودکان، تحویل غذا، ملاقات پرستاران با والدین سالخورده، یا مصوبات ایالتی برای حل مشاجرات میان موجر و مستأجر که کتابخانه‌های عمومی بهترین مکان برای تأمین چنین اطلاعاتی هستند. پتیگرو^۲ (۱۹۹۶)، نیز اطلاعات مربوط به جامعه را که لازمه‌ی نیازهای روزمره‌ی شهروندان و مشارکت آنها به عنوان اعضای یک جامعه‌ی مردم‌سالار می‌باشد و مسئولیت تأمین آنها با کتابخانه‌های عمومی است را اینچنین برمی‌شمرد: اطلاعات مربوط به موجودیت خدمات انسانی مانند مراقبت‌های سلامت، کمک‌های مالی، خانه‌داری، حمل و نقل، آموزش و پرورش، خدمات مراقبتی کودکان و اطلاعاتی در زمینه‌ی برنامه‌های سرگرمی، باشگاه‌ها، رخدادهای جامعه و اطلاعاتی درباره‌ی همه‌ی سطوح دولت. البته لازم به ذکر است که کتابخانه‌های عمومی به مدت سه دهه از طریق سرویس خدمات اطلاعاتی و ارجاعی^۳ به نوعی، زمینه‌ی دسترسی اطلاعات جامعه را به شهروندان فراهم می‌آوردند. به عبارت

1. McClure
2. Pettigrew
3. Information and Referral Services (I&R)
4. Pettigrew, Durrance, Wakkari

5. Kerslake and Kinnel
6. Aabo

برای جامعه است نه مرکز جامعه و قدرت نسبی آن در میان جوامع مختلف متفاوت است و به قدرت هیأت‌امنا و کتابداران آن و نگرش جامعه به آن بر می‌گردد (مک‌کیب، ۲۰۰۱: ۱۰۶). بنابراین کتابخانه‌های عمومی قرن ۲۱ با توجه به اینکه مرکزی برای جامعه محسوب می‌شود، باید قدرت رهبری جوامع خود را از طریق سایر نهادهای مدنی شهری که همزمان عضو هیأت‌امنا می‌باشند، داشته باشند.

مک‌کیب (۲۰۰۱)، به چندین دلیل کتابخانه‌ی عمومی را به عنوان مرکزی برای جامعه در نظر می‌گیرد:

۱. پرورش هویت جامعه با ارائه‌ی مواد، خدمات و برنامه‌های مرتبط با ویژگی‌های جامعه مانند تاریخ، اقتصاد، هنر و محیط طبیعی

۲. پرورش فرهنگ گفت و گو در جامعه با میزبانی از سخنرانی‌ها و مباحث در زمینه‌ی مسائل مدنی یا ارائه‌ی اتاق جلسه برای گروه‌های جامعه و اتاق‌های استراحت برای تعامل اجتماعی غیررسمی

۳. تشویق تلاش‌های مشارکتی برای حل مسائل جامعه با ارائه‌ی منابع اطلاعاتی، اتاق جلسه و رهبری آنها برای کمک به سازماندهی چنین کلاس‌هایی

۴. کمک به ارزیابی نقاط قوت و ضعف جامعه با ارائه‌ی پایگاهی حاوی اطلاعات برنامه‌ریزی محلی و نیز کمک به در فنون ارزیابی نوین مانند ارزیابی درآمد.

کتابخانه‌های عمومی با استفاده از روش‌های فوق‌الذکر و با جامعه‌سازی نوعی ظرفیت سیاسی در جامعه ایجاد می‌کنند؛ به عبارت دیگر ظرفیت لازم برای اخذ تصمیم در میان متنوع و متعارض را برای کاربران فراهم می‌آورند. در این میان اصلی‌ترین عنصر این ظرفیت توسعه‌ی حس مسئولیت‌پذیری در میان شهروندان برای مشارکت و اجبار خود به اخذ تصمیمات جمعی است (آرکو-کوباه، ۲۰۰۶). با توجه به مسائل فوق‌الذکر، کتابخانه‌های عمومی در زمینه‌ی جامعه‌سازی بسیار فعال هستند اما نمی‌توانند فعالیت‌های خود را در این راستا مطرح کنند

مقابله با فقر در سطوح فردی و جغرافیایی و رفع شکاف‌های آموزشی و سرگرمی (آبو، ۲۰۰۵: ۱۵-۱۴). لازم به ذکر است که در جهان امروز حتی با وجود اینترنت و سایر امکاناتی که از طریق وب جهان گستر، نصیب شهروندان می‌شود نیز شهروندان بی‌نیاز از کتابخانه‌های عمومی نخواهند بود؛ زیرا پژوهش‌ها نشان می‌دهند که بسیاری از افراد جامعه در رویارویی با مسائل و تشخیص و بیان نیازهای خود و راهبری در شبکه‌ی خدمات انسانی مبتنی بر وب دچار مشکل هستند (چتمن، ۱۹۸۵؛ آگادا، ۱۹۹۹؛ ویلسون، ۱۹۹۷). در این راستا کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با استفاده از این امکانات و برای ایجاد ارتباط بیشتر با کاربران از نرم افزارهای اجتماعی چون وبلاگ‌ها، ویکی‌ها، آر.اس.اس.ها و... استفاده کنند. از جمله آثار استفاده از این ابزارها در کتابخانه‌های عمومی عبارتند از: ایجاد جوامع مجازی تحت عنوان کتابخانه، دستیابی به کاربران در مکانی که آنها قرار دارند، جذب کاربران جدید، گشایش کانال‌های ارتباطی، جبران عدم تعادل قوا، سنجش میزان استفاده و سنجش ارزش (راتر فرد، ۲۰۰۸).

کتابخانه‌های عمومی از آنجا که از نظر جغرافیایی در مراکز جمعیتی شهر هستند، بصورت تمام وقت به ارائه‌ی خدمات می‌پردازند و برای معلولان دسترس‌پذیر هستند؛ بنابراین در مرکزیت جامعه قرار می‌گیرند. از این رو افراد متعلق به همه‌ی سنین، نژادها، پس زمینه‌های اجتماعی - اقتصادی و علایق مختلف هم‌دیگر را در کتابخانه‌های عمومی ملاقات می‌کنند. به علاوه کتابخانه‌های عمومی منبع اولیه‌ی اطلاعات در زمینه‌ی تاریخ و فرهنگ محلی و ارائه‌ی برنامه‌های خاص در چنین زمینه‌هایی هستند و با سایر سازمان‌ها در برگزاری جشن‌ها، مراسم و تزییق نشاط به جامعه همکاری دارند. از جهت دیگر کتابخانه‌های عمومی مناطقی رایگان، آزاد، داوطلبانه و خنثی هستند و برای هر شخصی چیز جدیدی نیز به همراه دارند و نشانگر آزادی‌های مردم سالارانه در دسترسی به دانش صحیح می‌باشند. البته همانطور که ذکر شد کتابخانه‌ی عمومی مرکزی

داد که مردم به نهادهای سیاسی بی‌اعتماد شده‌اند و دیگر علاقه‌ای به آنها ندارند و این باعث دفع اجتماعی و عدم مشمولیت آنها شده است (کمیسون جوامع اروپایی^۷، ۲۰۰۱). صاحب نظران مسائل اجتماعی، چهار مانع اساسی مشارکت و شمول اجتماعی را موارد ذیل معرفی می‌کنند:

۱. فقدان مکانی عمومی برای بالابردن ارتباطات عمومی و فضای عمومی که برای همه‌ی گروه‌های اجتماعی در دسترس باشد

۲. فقدان مکان‌های در دسترس که امکان ارائه‌ی نوعی هویت محلی را دارا باشد

۳. فقدان مکان‌هایی برای ارتقاء سطح پیوستگی‌های اجتماعی و جلوگیری از پراکندگی و فردگرایی

۴. فقدان مکان‌های عمومی برای بالابردن مهارت‌های اطلاعاتی و ارتباطی (سواد اطلاعاتی) مورد نیاز برای مشارکت و مشمولیت اجتماعی (آبو، ۲۰۰۵).

و همانطور که ذکر شد کتابخانه‌های عمومی با توجه به ویژگی‌های مکانی و خدماتی خود ظرفیت جلوگیری از دفع اجتماعی شهروندان را داراست. از این رو امروزه در کشورهای چون استرالیا، نیوزیلند و آمریکای شمالی کتابخانه‌های عمومی با فراهم آوردن زمینه‌ی دسترسی کاربران بالاخص آنها که فاقد جایگزین‌های دسترسی هستند، نقش بسیار قابل توجهی در بهبود شکاف دیجیتالی به وجود آمده در جامعه ایفا می‌کنند (ژولین^۸، ۲۰۰۷). در ایالات متحده آمریکا نیز کارگروه خدمات شهروندی و مهاجرتی در راستای تقویت هسته‌ی اصلی فرهنگ مدنی آمریکا، یادگیری زبان انگلیسی و "آمریکایی کامل شدن"، جعبه ابزاری برای کتابخانه‌های عمومی ایجاد کرده است تحت عنوان "جعبه ابزار مدنی و شهروندی"^۹.

در نهایت باید گفت که کتابخانه‌های عمومی نباید مراکز انفعالی توزیع اطلاعات باشند بلکه باید به عنوان مراکز فعال و اثربخشی که نقش بسزایی در حیات جامعه دارند، رویکردی فعال و پویا در زمینه‌ی شکل دهی افکار و آرمان‌های اعضای جامعه

علی‌رغم اینکه نتیجه‌ی کار آنها در ایجاد جامعه‌ای قدرتمند و مستحکم بسیار بنیادی است؛ از این رو کتابخانه‌های عمومی با توجه به موارد ذیل، نقش شایانی در جامعه‌سازی دارند:

۱. کتابخانه‌های عمومی نقشی تاریخی در زمینه‌ی آموزش شهروندی بازی می‌کنند

۲. استفاده از کتابخانه‌های عمومی برای مردم از هر سن، نژاد و سطح اقتصادی آزاد است

۳. کتابخانه‌های عمومی مکانی عمومی برای برگزاری جلسات گروه‌ها و افراد هستند

۴. مجموعه‌ی کتابخانه‌های عمومی را می‌توان نوعی واسطی از تاریخ و فرهنگ جامعه توصیف کرد. این نوع واسطی‌ها علاقه مند به کسب محبوبیت در میان عامه و سنت دیرینه‌ی خدمت هستند

۵. کتابخانه‌های عمومی خدمات خود را برای افراد خانه‌نشین و سایر معلولین گسترش می‌دهند (مککوک^۱، ۲۰۰۰).

از سوی دیگر، اگر در دوره‌ای عمده‌ترین تهدید جامعه‌ی اطلاعاتی شکاف دیجیتالی بود و آمارهایی پیوسته از اواسط (دهه‌ی نود تا ۲۰۰۰) در این زمینه از سوی مدیریت ملی ارتباطات از راه دور اطلاعات ایالات متحده براساس محل جغرافیایی، نژاد، درآمد و سایر عوامل ارائه می‌شد، امروزه آنچه که تهدیدکننده‌ی جامعه‌ی مردم‌سالار اطلاعاتی است "عدم شمول اجتماعی"^۲ است که عبارت مقابل آن "شمول اجتماعی"^۳ است (ژاگر^۴ و دیگران، ۲۰۰۶). به عبارت دیگر، یکی از مسائل و مشکلاتی که جامعه‌ی مدنی و آرمانی جهان امروز را تهدید می‌کند، نابرابری‌های جدید اجتماعی و اطلاعاتی است که شهروندان را تهدید می‌کند؛ زیرا پیش فرض مشارکت اجتماعی در جامعه‌ی اطلاعاتی، سواد اطلاعاتی و دسترسی به منابع اطلاعاتی است. قابلیت دسترسی، پذیرش و خلق دانش جدید با استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای "مشمولیت اجتماعی"^۵ کنونی حیاتی است و پیش فرض مشارکت مردم سالارانه می‌باشد. طرف مقابل مشمولیت اجتماعی، "دفع اجتماعی"^۶ است که ارتباط مستقیمی با فقر دارد. نتایج پژوهش انجام شده در اتحادیه‌ی اروپا (۲۰۰۱)، نشان

1. McCook
2. Social Exclusion
3. Social Inclusion
4. Jaeger
5. Social Inclusions

6. Social Exclusion
7. Commission of the European Communities
8. Julien
9. Civic and Citizenship Toolkit: <http://www.citizenshiptoolkit.gov>

تنها زمانی مشروعیت پیدا می‌کند که سیستم پژوهش، تولید و آموزش توان حرکت داشته تا جامعه ناچار شود برای بقای محتوای کمی اطلاعاتی خود تن به نیروی فیزیکی دهد (قانع بصیری، ۱۳۷۳: ۳۰۷) و با توجه به مباحث ارائه شده در بخش‌های فوق، نقش کتابخانه‌های عمومی در سیستم پژوهش، تولید و آموزش را نمی‌توان انکار کرد. به طور کلی روابط کتابخانه‌های عمومی با کاربران خود به مانند روابط یک کسب و کار با مشتریانش است. با این وجود، کتابخانه‌های عمومی نباید به کاربران خود به عنوان مشتری نگاه کنند بلکه این کاربران مانند شرکایی هستند که در کار مهم تقویت مردم سالاری با همدیگر فعالیت دارند؛ زیرا یک مردم سالاری کامل مستلزم شهروندانی آگاه و آموزش دیده است (مککیب، ۲۰۰۱: ۱۰۸). از سوی دیگر جامعه‌ی مدنی جنبه‌ی مهمی از فرایند دموکراتیک سازی است؛ پیوندی حیاتی ما بین شهروندان و دولت برقرار می‌کند و محیطی ارائه می‌کند که می‌توان از آن برای ارتقاء پیوستگی جامعه و تصمیم‌سازی بهره برد. پرورش یک شهروند مطلع یکی از کارکردهای اولیه‌ی کتابخانه‌های عمومی است که آن نیز به نوبه‌ی خود بر مشارکت جامعه‌ی مدنی در امور دولت تأثیر می‌گذارد. کتابخانه‌های عمومی امکان کمک به جامعه‌ی مدنی را در به پیش بردن فرهنگ مردم سالارانه از طرق ذیل فراهم می‌آورد:

۱. انتخابات آزاد و منصفانه: کتابخانه‌ی عمومی می‌تواند از طریق پرورش شهروندان فعال در عین حال مطلع در این زمینه مفید باشد.
۲. مشارکت شهروندان در تصمیم‌سازی‌ها: کرانیچ^۲ (۲۰۰۳)، معتقد است که زمانی شهروندان مطلع پرورش می‌یابند که مهارت‌های فراهم‌آوری همه‌نوع اطلاعات و استفاده‌ی مؤثر از آنها را به دست آورده باشند. کتابخانه‌ها با ارائه‌ی اطلاعات و فراهم‌آوردن فرصت‌های گفت و گو برای کاربران می‌توانند زمینه‌ی تصمیم‌گیری دربار‌هی ملاحظات عمومی و سؤال از دولت را برای شهروندان فراهم آورد.

۳. حقوق بشر: امروزه گرایشی تحت عنوان نسل سوم حقوق بشر وجود دارد که به خودگردانی افراد برمی‌گردد و لازمه‌ی آن

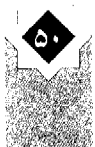
داشته باشند. یکی از نقش‌های اصلی کتابخانه‌های عمومی انتقال هویت جامعه به تک تک اعضای جامعه است. در صورت عدم درک چهره‌های مختلف هویتی جامعه توسط اعضای آن جامعه، جوامع نمی‌توانند اثربخشی خود را بهبود ببخشند. کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با ارائه‌ی مواد، خدمات، برنامه‌های مرتبط با تاریخ، محیط طبیعی، اقتصاد، دولت‌ها، ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، هنرها و سایر ویژگی‌هایی که جامعه را تعریف می‌کنند در خدمت تقویت هویت جامعه باشند. البته لازم به ذکر است که هویت جامعه‌ی محلی هم شامل اجزای محلی و هم شامل اجزای محیط بزرگتر جامعه است و عوامل منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی نیز در کنار عوامل محلی بر هویت محلی افراد و جامعه تأثیر می‌گذارند (مککیب، ۲۰۰۱: ۱۱۴). چودری، پولتر و مکمنی^۱ (۲۰۰۶)، در مقاله‌ی خود ضمن تشبیه کتابخانه‌های عمومی با پایگاه دانش محلی جامعه و مطابقت آن با پنج قانون رانگانانان، پنج قانون جدید خود را در این رابطه مطرح می‌کنند: ۱- دانش جامعه برای همه است. ۲- هر کاربری باید به دانش جامعه‌ی خود دسترسی داشته باشد. ۳- همه‌ی دانش جامعه باید برای کاربرانش موجود باشد. ۴- در وقت کاربر به هنگام خلق و یافتن دانش جامعه صرفه‌جویی شود. ۵- دانش جامعه به طور مدام در حال افزایش است. نویسندگان در ادامه‌ی مقاله خاطرنشان می‌کنند که کتابخانه‌های عمومی باید با استفاده از فناوری‌های دیجیتال قرن ۲۱، از مکانی که دسترسی صرف به دانش جامعه از آن طریق ممکن می‌شود به سکویی برای ذخیره و اشاعه‌ی دانش جامعه‌ی محلی تبدیل شوند. بنابراین با چنین رویکردی کتابخانه‌های عمومی عمدتاً به عنوان واسطی میان ایجادکنندگان دانش (پدیدآوران، ناشران وب سایت‌ها، ارائه‌کنندگان اطلاعات پیوسته) و افراد محلی (بومی) عمل می‌کنند (چودری، پولتر و مکمنی، ۲۰۰۶).

کتابخانه‌های عمومی و مسائل سیاسی

سیاست از دیدگاه سبیرنتیکی عبارت است از: نیرویی که می‌تواند از طریق زور و تحکم دست به ایجاد نظم بزند. سیاست

1. Chowdhury, Poulter and Momeny

2. Kranich

زندگی نه تنها منبع تغذیه‌ی اقتصاد دانش مدار کنونی هستند؛ بلکه می‌توانند در ایجاد اقتصاد جدید دهه‌های آتی نیز نقش بسزایی ایفا کنند^۱ (شورای کتابخانه‌های مدنی^۲، ۲۰۰۷). بررسی مشترک صورت گرفته توسط بنیاد زیرنظر بیل و ملیندا گیتس و بنیاد جرالدين آرو داج^۳، نشان داد که تغییری عمده در نقش کتابخانه‌ها^۴ از مؤسسات منفعل، تفریحی، خواندنی و پژوهشی به نگاه‌های فعالی که باعث رشد اقتصاد می‌شوند^۵ به وجود آمده است. گلس و دیگران (۲۰۰۰)، نیز معتقد است که کتابخانه‌های عمومی باید با ارائه‌ی منابع اطلاعاتی لازم برای شروع کسب و کارهای فعلی و بالقوه، نقش فزاینده‌ای در توسعه‌ی اقتصادی محلی ایفا کنند؛ زیرا گردآوری و استفاده از اطلاعات و پژوهش عامل بسیار مهمی برای بسیاری از کسب و کارهاست. چنانکه در حدودیک سوم کسب و کارها در ایالات متحده برای خود، کتابخانه‌های مستقل دارند و مابقی یعنی در حدود دو سوم کسب و کارها و سازمان‌های فعال در رشد اقتصادی از کتابخانه‌های عمومی به عنوان منابع اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند. برای درک هرچه بیشتر تأثیر کتابخانه‌های عمومی در رشد اقتصادی به دو نمونه‌ی کاربردی در این زمینه اشاره می‌شود. کورت^۶ (۲۰۰۰)، از واردسازی کتابخانه‌های عمومی ثبت اختراع به ساختارهای مشاوره‌ای اس.ام.ای در سوئیس خبر می‌دهد. به زعم وی انجام این کار موجب ایجاد خدمات جدیدی برای کتابخانه‌های عمومی در حوزه‌ی مشاوره‌ی تجاری، اقتصادی، هوشمندی رقابتی و... می‌شود. خیائوقین^۷ (۱۹۹۶)، نیز روشی را که کتابخانه‌های عمومی در روستاهای چین برای افزایش رشد کشاورزی انجام داده بودند، تشریح می‌کند. وی می‌نویسد: «کتابخانه‌های عمومی منابع مورد تقاضا را در مجموعه‌های خود جمع آوری می‌کردند و با استفاده از آنها، بروشورهای فناوری پرورش گیاه و زراعت را منتشر و برای روستاییان بالاخص آنهایی که از سطح آموزشی و تجربی بالاتری برخوردار بودند می‌فرستادند». وی ادامه می‌دهد که کتابخانه‌ی عمومی استان گوئیژو^۸ از سال ۱۹۸۵ توافق نامه‌ای در زمینه‌ی اشاعه‌ی گزیده‌ی اطلاعات با مؤسسه‌ی اقتصاد

پشتیبانی از هویت قومی، فرهنگی، زبانی و مذهبی همه‌ی مردم بالاخص اقلیت‌های قومی است و کتابخانه‌های عمومی در این زمینه نیز می‌تواند مؤثر واقع شود.

۴. دسترسی به اطلاعات: هدف اصلی ایجاد کتابخانه‌های عمومی در سنت انگلوساکسون دسترسی به اطلاعات، بالاخص اطلاعات دولتی می‌باشد. سینگ^۹ (۱۹۹۹)، معتقد است که آزادی اطلاعات ارتباط بسیار زیادی با مفهوم دسترسی به اطلاعات دارد. از این رو در ادامه‌ی این مفاهیم مفهوم شفافیت نیز مطرح می‌شود؛ بدین معنی که هر فعالیتی در پیکره‌ی دولت باید برای موشکافی و مطالعه‌ی جامعه آزاد باشد (آرکو-کوباه^{۱۰}، ۲۰۰۶).

کتابخانه‌های عمومی و رشد اقتصادی

اقتصاد از دیدگاه سبیرنتیکی عبارت است از: تبلور دانش در سخت افزار به طوری که بتواند منجر به افزایش انرژی، سرمایه و تمرکز کیفی و کمی آن شود (قانع بصیری، ۱۳۷۳: ۴۳). و با توجه به نقش کتابخانه‌های عمومی در ارائه‌ی دانش و اطلاعات به شهروندان و استفاده‌ی آنها از دانش و اطلاعات در فرایند تولید ثروت در جامعه می‌توان به نقش آنها در رشد اقتصادی جامعه پی برد. برای اشاره به جایگاه ارتقاء شهروندان جامعه و تأثیر آن بر اقتصاد ملی باید به بیان‌ی ریاست جمهور آمریکا اشاره کرد که در آن آمده است: بالا بردن سطح سواد علمی و تکنولوژیکی همه‌ی امریکاییان یکی از نظارت‌های عملی ما بر منافع ملی است. بنابراین باید همه‌ی دانش آموزان برای شهروند مسئول بودن، آموزش فزاینده و خدمت ثمربخش در اقتصاد قرن بیست و یکمی آماده شوند (علم در خدمت منافع ملی...، ۱۳۷۵: ۱۱۹). چنانکه پژوهشگران نشان داده‌اند که کتابخانه‌های عمومی و کتابخانه‌های مدارس تأثیرات زیادی بر سطح سواد ملل داشته‌اند و از این طریق نقش بسزایی در افزایش بهره‌وری اقتصادی ملل ایفا کرده‌اند (لیو^۲، ۲۰۰۴). نتیجه‌ی بررسی سال ۲۰۰۶ مؤسسه‌ی مدنی^۴ نشان داد که «کتابخانه‌های عمومی به عللی چون نقش آنها در ایجاد مهارت‌های فناورانه، کارآفرینی و مکان‌های باطراوت و قابل

1. Singh
2. Arko-Cobbah
3. Liu
4. Urban Institute
5. Urban Libraries Council

6. Geraldine R. Dodge
7. Kurt
8. SME
9. Xiaoqin
10. Guizhou

آن استان امضا کرده است که بر اساس این توافق نامه کتابخانه آخرین اطلاعات در زمینه‌ی برنامه‌ها و پروژه‌های عملی را به کاربران ارائه می‌کنند (آرکو-کوباه، ۲۰۰۶).

بررسی موردی خدمات نوین کتابخانه‌های عمومی به عنوان گامی در راستای مهندسی فرهنگی جامعه

صاحب نظران معتقدند که کتابخانه‌ها باید بصورت فعال در مأموریت‌های خود برای جامعه و روش‌های ارائه‌ی اطلاعات و خدمات مجدداً ارزیابی به عمل آورند؛ زیرا این مأموریت‌ها و خدمات باید تغییر یابند. از جمله‌ی این تغییرات می‌توان به مواردی چون تأکید بر نقش امانت دهنده و ارائه کننده‌ی برنامه برای جوامع محلی و تمرکز بیشتر بر تعلیم، آموزش و راهنمایی استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای هر شهروند بالاخص برای "ندارهای اطلاعاتی"، کتابخانه‌ی عمومی به عنوان یک اتاق عمومی و مکان فیزیکی که اعضای جامعه همدیگر را در آنجا ملاقات می‌کنند اشاره کرد. کشورهای اسکانديناوی از جمله کشورهایی هستند که چنین تغییراتی در آنها مشاهده می‌شود. آنها فعالیت کتابخانه‌های عمومی را به عنوان بخشی از جامعه‌ی اطلاعاتی مدنی به خدمات شبکه‌ای مجازی و تعاملی دربردارنده‌ی مسائل آموزشی و فرهنگی گسترش داده اند و موجودیت و کیفیت را به عنوان دو عنصر اساسی خدمات ارائه شده توسط کتابخانه‌ی عمومی مورد توجه قرار داده‌اند. بنابراین هدف از کتابخانه‌های عمومی در کشورهای اسکانديناوی را می‌توان تضمین فرصت‌های مساوی برای مردم جهت استفاده از منابع ذخیره شده در کتابخانه‌ها اعم از مواد سنتی تا پست مدرن، برای رشد فردی و اهداف سوادآموزی و فرهنگی گرفته تا توسعه‌ی مداوم دانش، مهارت‌های شخصی و مدنی به منظور بین المللی سازی و یادگیری مادام العمر توصیف نمود (لایبریری اکت هلسنکی فنلاند، ۱۹۹۸).

کتابخانه‌ها علاوه بر خدمات سنتی خود، کارهایی در زمینه‌ی بهبود نرخ بی سوادی، مهار مصرف مواد مخدر، مهار بیکاری و مهار بی‌خانمانی ارائه می‌کنند (الانانزا^۱). در کتابخانه‌های عمومی ایرلند دسترسی به اینترنت، کتاب‌های گویا، فرم‌های مربوط به اظهارنامه‌های مالیاتی و گذرنامه فراهم است و برنامه‌هایی چون گروه‌های خواندن و مطالعه‌ی گروهی نیز از دیگر خدمات ارائه شده در این نوع کتابخانه‌هاست. آمارها نشان می‌دهند که ۷۶ درصد کاربران کتابخانه‌های ایرلند حداقل یک بار در ماه و ۴۵ درصد هفتگی از کتابخانه بازدید می‌کنند. میزان رضایت کاربران از این کتابخانه‌ها تنها منوط به دریافت کتب خوب نمی‌باشد بلکه بر پایه‌ی پیمایش انجام شده در سال ۲۰۰۲، نود و هشت درصد کاربران میزان کمکی که دریافت کرده بودند را خوب یا بسیار خوب عنوان کردند و ۸۲ درصد از غیر کاربران کتابخانه (۹۰ درصد زنان غیر کاربر) کتابخانه‌ی عمومی را در جامعه ضروری می‌دانستند. همچنین پژوهش‌ها نشان می‌دهند که اکثر غیر کاربران متعلق به گروه‌های کم‌درآمد و سطوح پایین اجتماعی هستند، زنان بیش از مردان استفاده می‌کنند (۷۵ در برابر ۶۰)، افراد بین ۳۵ تا ۴۴ سال و افراد بالای ۶۴ سال اندکی بیش از سایر گروه‌های سنی از کتابخانه‌های عمومی استفاده می‌کنند (الانانزا).

الانانزا، با اشاره به وضعیت جوانان در کشورهای عرب و مشکلاتی که با آنها روبه رو هستند پیشنهاداتی در راستای رفع مشکلات آنها ارائه می‌کند. وی پیشنهاد می‌کند که خدماتی چون دسترسی به انتشارات (وامانت آنها)، فناوری یادگیری، مهارت‌آموزی، مهارت‌آموزی، مهارت‌آموزی رایگان به اینترنت و کتب گویا، ارائه‌ی فرم‌های مربوط به خدمات دولتی، تسهیلات کپی سی دی و دی وی، آزمایشگاه‌های زبان، دسترسی به روزنامه‌ها، اتاق جلسه برای بحث در مورد مسائل مهم جامعه در کتابخانه‌های عمومی ارائه شود و از این طریق نگرش جوانان دفع شده از جامعه و افزودن آنها به جمع کاربران کتابخانه‌های عمومی علاوه بر ارتقاء فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جوانان از بروز ناهنجاری‌ها نیز در میان آنها جلوگیری نمود.

بررسی موردی خدمات نوین کتابخانه‌های عمومی به عنوان گامی در راستای مهندسی فرهنگی جامعه

صاحب نظران معتقدند که کتابخانه‌ها باید بصورت فعال در مأموریت‌های خود برای جامعه و روش‌های ارائه‌ی اطلاعات و خدمات مجدداً ارزیابی به عمل آورند؛ زیرا این مأموریت‌ها و خدمات باید تغییر یابند. از جمله‌ی این تغییرات می‌توان به مواردی چون تأکید بر نقش امانت دهنده و ارائه کننده‌ی برنامه برای جوامع محلی و تمرکز بیشتر بر تعلیم، آموزش و راهنمایی استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای هر شهروند بالاخص برای "ندارهای اطلاعاتی"، کتابخانه‌ی عمومی به عنوان یک اتاق عمومی و مکان فیزیکی که اعضای جامعه همدیگر را در آنجا ملاقات می‌کنند اشاره کرد. کشورهای اسکانديناوی از جمله کشورهایی هستند که چنین تغییراتی در آنها مشاهده می‌شود. آنها فعالیت کتابخانه‌های عمومی را به عنوان بخشی از جامعه‌ی اطلاعاتی مدنی به خدمات شبکه‌ای مجازی و تعاملی دربردارنده‌ی مسائل آموزشی و فرهنگی گسترش داده اند و موجودیت و کیفیت را به عنوان دو عنصر اساسی خدمات ارائه شده توسط کتابخانه‌ی عمومی مورد توجه قرار داده‌اند. بنابراین هدف از کتابخانه‌های عمومی در کشورهای اسکانديناوی را می‌توان تضمین فرصت‌های مساوی برای مردم جهت استفاده از منابع ذخیره شده در کتابخانه‌ها اعم از مواد سنتی تا پست مدرن، برای رشد فردی و اهداف سوادآموزی و فرهنگی گرفته تا توسعه‌ی مداوم دانش، مهارت‌های شخصی و مدنی به منظور بین المللی سازی و یادگیری مادام العمر توصیف نمود (لایبریری اکت هلسنکی فنلاند، ۱۹۹۸).

کتابخانه‌های عمومی در ایرلند نیز از طریق ارائه‌ی برنامه‌های خاصی برای جوانان بالاخص در جوامع کم‌درآمد نقشی مهم و فزاینده‌ای در تقویت مهارت‌های جوانان ایفا می‌کنند. این

الکترونیکی، تجارت الکترونیکی، اظهارنامه‌های مالیاتی و... (بالتروناس، لیلیکیت، و روتکاسکین، ۲۰۰۸).

و در نهایت در ایالات متحده آمریکا کارگروه خدمات شهروندی و مهاجرتی در راستای تقویت هسته‌ی اصلی فرهنگ مدنی آمریکا، یادگیری زبان انگلیسی و "آمریکایی کامل شدن"، جعبه ابزاری برای کتابخانه‌های عمومی ایجاد کرده است تحت عنوان "جعبه ابزار مدنی و شهروندی". با بررسی همه‌ی موارد بررسی شده می‌توان گفت که در جهان غرب ظرفیت‌های نهفته‌ی کتابخانه‌های عمومی تا حد زیادی در راستای مهندسی فرهنگی کشف شده و از این نوع کتابخانه‌ها در راستای سیاست‌های فرهنگی در سطح ملی، منطقه ای و محلی استفاده می‌شود.

کتابخانه‌های عمومی و نیروی انسانی

کتابخانه‌های عمومی در هزاره‌ی جدید برای اینکه در توسعه‌ی چندجانبه و مهندسی فرهنگی جامعه نقشی عمده ایفا کنند، خواهان کتابداران مستعدی هستند که با لوازم چنین خدماتی آشنا باشند. با اینکه کتابداران به طور سنتی در شناسایی، سازماندهی و مدیریت حجم انبوهی از پرونده‌های مربوط به جامعه نقش آفرینی می‌کنند، امروزه میانجی‌های تأثیرگذاری نیز هستند که در فنون مصاحبه و مذاکره‌ی سؤال متخصص هستند، خدمات خاصی را برای رفع نیازهای اطلاعاتی کاربران توسعه می‌دهند، در به کارگیری فن‌آوری‌های اطلاعاتی جدید تجربه دارند، با مفاهیم بازاریابی آشنا هستند و آموخته‌اند که چگونه به طور اثربخشی با سایر بنگاه‌های جامعه همکاری کنند (دورانس و اسچنی در ۴، ۱۹۹۶)؛ به عبارت دیگر کتابدار کتابخانه‌ی عمومی در معنای جدید به خوبی توانایی کمک به رسالت کتابخانه‌ی عمومی در راستای مهندسی فرهنگی جامعه را داراست. پاسیوس^۵ (۲۰۰۷)، بعضی نقطه نظرات خود را در زمینه‌ی نیروی انسانی کتابخانه‌های عمومی هزاره‌ی جدید اینچنین بیان می‌دارد:

۱. استخدام و حفظ نیروهای کیفی

اتحادیه اروپا نیز طی برنامه‌ی تحت عنوان "شمول الکترونیکی"^۱ در نظر دارد این اطمینان را به جوامع اروپایی بدهد که همه‌ی مردم حتی افراد معلول و محروم از سواد دیجیتال نیز امکان دسترسی به اینترنت را دارند. مرکزیت این پروژه کتابخانه‌های عمومی مستقر در جوامع اروپایی است (بالتروناس، لیلیکیت و روتکاسکین^۲، ۲۰۰۸). پروژه‌ی پولز نیز بخشی از برنامه‌ی اتحادیه‌ی اروپا تحت عنوان کلی "سقراط" است که هدف از آن افزایش بعدیادگیری تمام عمر اروپایی و بهبود موجودیت و دسترس‌پذیری فرصت‌های یادگیری برای بزرگسالان می‌باشد. این پروژه به دنبال آن است تا با بهبود نقش کتابخانه‌های عمومی در اروپا بتواند در فرصت‌های یادگیری مشارکت کند.

همچنین پروژه‌ی ای در لیتوانی تحت عنوان "کتابخانه‌ها برای خلاقیت"^۳ برای کتابخانه‌های عمومی تعریف شده است و هدف از آن گسترش دامنه‌ی خدمات ارائه شده در کتابخانه‌های عمومی به شرح ذیل می‌باشد:

۱. دسترسی سریع به بازار کار (از طریق جست و جوی شغل و مشاوره‌ی شغلی پیوسته، نوشتن پیشینه‌نامه، انجام آزمون‌های شغلی و...)
۲. مشارکت بهتر در حکمرانی جمعی (از طریق مشاوره‌ی پیوسته‌ی حقوقی، دسترسی به پایگاه‌های داده‌ی حقوقی، ارتباط با دولت محلی و مرکزی، مشاوره‌ی پیوسته، خدمات دولت الکترونیکی مانند تقاضای گذرنامه، گواهینامه‌ی رانندگی، ثبت نام خودرو و...)
۳. یادگیری بهتر (از طریق دسترسی به سیستم‌اطلاعات یکپارچه‌ی کتابخانه‌ی ای و پایگاه‌های داده‌ی ای چون اِسکو و...)
۴. دسترسی بهتر به اطلاعات سلامت (از طریق دسترسی به درگاه‌های خدمات سلامت، پایگاه‌های داده‌ی دارویی، تماس با دکتر، پرونده‌ی سلامت الکترونیکی و...)
۵. دسترسی به ابزارهای ارتباط جمعی بهتر (از طریق پست الکترونیکی، سیستم‌های شبکه‌های اجتماعی و...)
۶. صرفه جویی در زمان و هزینه (از طریق بانکداری

1. E-Inclusion

2. Baltrunas, Leileikaite and Rutkauskiene

3. Libraries for Innovation

4. Durrance and Schenei Der

5. Pacios

کتابخانه‌های عمومی و اینترنت

امروزه نقش کتابخانه‌های عمومی با ظهور اینترنت نه تنها کم‌رنگ تر نشده بلکه پراهمیت تر نیز شده است و به عنوان یک نهاد تأثیرگذار مدنی در خدمت مهندسی فرهنگی جامعه می‌تواند بصورت هدایت شده، بستر لازم برای استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی نوین در محیط کتابخانه‌های عمومی را برای عموم شهروندان فراهم آورد. از سوی دیگر، اگر کتابخانه‌های عمومی را در برابر اینترنت قرار داده و به بررسی تطبیقی مزیت‌های هر کدام از آنها بپردازیم باید بگوییم که اگر اینترنت از نظر موجودیت (هر زمان باز بودن)، راحتی (عدم نیاز به ترک خانه)، منابع متنوع، روزآمد بودن، امکان انجام عمل فوری بر روی اطلاعات دریافتی و جذابیت آن برای کاربران در رتبه‌ی بالایی قرار گیرد، کتابخانه‌های عمومی نیز رتبه‌ی بالایی را از نظر صحت (اطلاعات دریافتی معتبر و قابل اطمینان)، سهولت استفاده، رایگان بودن، کمک‌های سودمند ارائه شده توسط کتابداران و حفظ حریم شخصی کسب می‌کنند (آبو، ۲۰۰۵). از این رو می‌توان اینترنت و کتابخانه‌های عمومی را نه به عنوان رقیب بلکه به عنوان مکمل یکدیگر در نظر گرفت. بنیاد بیل و ملیندا گیتس، با همکاری انجمن کتابداران آمریکا پژوهشی تحت عنوان کتابخانه‌های عمومی و اینترنت در سال ۲۰۰۴ انجام دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که تمام کتابخانه‌های عمومی به اینترنت دسترسی داشتند و ۹۹/۶ درصد از این کتابخانه‌های متصل به اینترنت خدمات دسترسی عمومی به اینترنت ارائه می‌دادند و ۴۰ درصد آنها از چند نوع نرم افزار فیلترینگ برای ارائه‌ی دسترسی به خدمات اینترنتی و اطلاعاتی استفاده می‌کردند. نتایج دیگر این پژوهش نشان داد، در حالی که ۲۰/۹ درصد کتابخانه‌های عمومی آمریکا در سال ۱۹۹۴ متصل به اینترنت بودند این میزان در سال ۲۰۰۰ به ۹۹/۶ درصد رسید (برتوت، مک کلور و زاگر، ۲۰۰۵). همچنین شواهد نشان می‌دهند که کتابخانه‌های عمومی و مدارس کشور کانادا اولین‌هایی بودند که در سال ۱۹۹۹ به اینترنت متصل شدند (لایسنیک، ۲۰۰۰). پژوهشی نیز در سال ۲۰۰۲ توسط دالیا و همکارانش در زمینه‌ی تأثیر اینترنت بر میزان تقاضای خدمات و منابع کتابخانه‌های عمومی صورت گرفت.

۲. فراهم آوردن فرصت برای رشد و یادگیری حرفه‌ای
 ۳. اطمینان از ارتباط درونی خوب در میان همه‌ی سطوح و بخش‌ها
 ۴. توسعه‌ی برنامه‌های راهنما برای کارکنان جدید برای آشناسازی آنها با دست نامه‌ها، خط مشی‌ها و رویه‌ها
 ۵. وضع حقوق رقابتی
 ۶. بازنگری در سیاست‌های سازمان در زمینه‌ی کارکنان
 ۷. ارزیابی همه‌ی کارکنان
 ۸. تحلیل زمان‌های اختصاص یافته توسط کارکنان برای انجام فعالیت‌ها
 ۹. بازنگری و روزآمدسازی دست نامه‌های کارکنان
 ۱۰. بازنگری و انطباق با شرح شغل‌های کنونی
 ۱۱. ایجاد مشاغل جدید مطابق با نیازهای جدید؛ به عنوان مثال امروزه با توجه به افزایش توجه به نقش اجتماعی کتابخانه‌های عمومی، رشته‌های خدماتی تحت عنوان "کتابداری مدنی" مطرح شده است که به دنبال تحکیم اجتماعات و جوامع از طریق توسعه‌ی راهبردهایی است که هدف آموزش برای جامعه‌ی مردم سالار را با صورتی جدید مطرح می‌کند. در چنین رویکردی راهبردهای جدید قدرتمندی برای اهداف سنتی آرمانی ارائه می‌شوند (مککلیب، ۲۰۰۱: ۱۵۳).
- بنابراین اگر بخواهیم در انتظار اجرای رسالت‌های جدید کتابخانه‌های عمومی بالاخص ایفای نقش پررنگ وی در مهندسی فرهنگی کتابدار باشیم باید به موارد فوق الذکر اهتمام جدی داشته باشیم.
- از سوی دیگر، با توجه به ماهیت اجتماعی کتابخانه‌های عمومی و ارتباط کتابدار با نهادهای مدنی محلی یکی از ویژگی‌ها و نیازمندی‌های نیروی انسانی متخصص کتابخانه‌های عمومی حفظ بی طرفی می‌باشد؛ به عبارت دیگر مدیران کتابخانه‌های عمومی به عنوان نمایندگان یک بنگاه عمومی بی طرف نباید در جنگ‌های فرهنگی و سیاسی از طرف خاصی طرفداری کنند (مککلیب، ۲۰۰۱: ۱۳۲). این مدیران باید از یک طرف در مسائل سیاسی فعال باشند و از طرف دیگر در این زمینه موضع بیطرفانه اتخاذ کنند که این به ظاهر تناقضی است که در بستر کتابخانه‌ی عمومی مشاهده می‌شود (مککلیب، ۲۰۰۱: ۱۳۷).

از اولویت‌های کتابخانه‌های عمومی باشد.

۳. امکان دسترسی فوری به اطلاعات درباره‌ی خدمات دولتی

مانند در دسترس بودن فرم‌های دولتی

۴. تضمین دسترسی بیش از پیش هم‌همی مردم به رایانه‌ها؛ چراکه دوسوم آمریکایی‌ها معتقدند که فراهم آوری رایانه‌ها و ارائه‌ی خدمات پیوسته‌ی کافی برای افرادی که خواهان استفاده از آنها هستند باید از اولویت بالایی در کتابخانه‌ها برخوردار باشد (وودن، ۲۰۰۶).

مبجه کبری

در این مقاله با این تصور که مهندسی فرهنگی به منظور دستیابی به اهداف مختلفی صورت می‌گیرد که به طور کلی می‌توان آنها را در جهت بهبود و ارتقاء کیفیت زندگی افراد کشور خلاصه نمود (صادق زاده و احمدی فر، ۱۳۸۷)، سعی شد به ابعاد، رسالت‌ها و نقش‌های سنتی و نوینی که کتابخانه‌های عمومی در راستای مهندسی فرهنگی جامعه منجر به بهبود و ارتقاء کیفیت زندگی افراد از جنبه‌های مختلف فرهنگی، آموزشی، سیاسی و اقتصادی شوند پرداخته شود. همانطور که در طول مقاله نیز اشاره شد با اینکه ایده‌ی کارنگی در قرن ۱۹ برای کتابخانه‌های عمومی "دانشگاه‌های کنار خیابان" بود، امروزه با از بین رفتن بعد مسافت با امکانات و تسهیلاتی که وب جهان گستر در اختیار قرار می‌دهد، اهداف و مأموریت‌های کتابخانه‌های عمومی بسیار متحول شده است. ز جهت دیگر رقابت با بخش خصوصی مانند کتابفروشی‌ها و مؤسسات کرایه‌ی رسانه‌های تصویری و... باعث افزایش کیفیت خدمات در این نوع کتابخانه‌ها شده است. در پاسخ به این تحولات کتابخانه‌ها گستره‌ی وسیعی از خدمات مانند کتابخانه‌های سیار، خدمات خاص اقلیت‌های قومی، کودکان و سالم‌خوردگان، باشگاه‌های تکالیف خانه، درگاه‌های دولت الکترونیکی، سایبرکافی‌ها، روزنامه‌ها و مشاور سلامت را برای کاربرانشان ارائه می‌کنند؛ "یعنی بسیاری از چیزها برای بسیاری از مردم" (چودری، پولتر و مکمنی، ۲۰۰۶). از این رو سیاستگذاران جامعه و کاربران از مفاهیمی چون "کتابخانه به عنوان پناهگاهی برای یکپارچگی" (برگر، ۲۰۰۰) یا "کتابخانه به عنوان یک مرکز یادگیری" (البشواوسن، ۲۰۰۷)، "کتابخانه به

نتایج نشان داد که ۷۵ درصد کاربران اینترنت، کاربران کتابخانه نیز بوده‌اند و ۶۰ درصد کاربران کتابخانه‌ها نیز از اینترنت استفاده می‌کردند. در این پژوهش زمانی که از کاربران در مورد آینده‌ی کتابخانه‌های عمومی سؤال شد ۱۰ درصد تخمین زدند که از آنها بیشتر استفاده خواهند کرد در حالی که تنها ۲/۵ درصد مشارکت کنندگان در پژوهش گفتند که استفاده از کتابخانه را قطع خواهند کرد. این مطالعه نشان می‌دهد اینترنت را می‌توان مکملی برای کتابخانه‌های عمومی دانست تا جایگزینی برای آن.

به زعم پتیگرو، دورانس و واکاری^۱ (۱۹۹۹)، زندگی در جهان الکترونیکی که اینترنت در آن برتری دارد چند مسأله‌ی بنیادی در زمینه‌ی ارائه‌ی خدمات کتابداری و اطلاع رسانی در کتابخانه‌های عمومی به وجود آورده است که می‌توان از آنها تحت عنوان مکانیسم‌های مهندسی فرهنگی جامعه‌ی محلی در استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی یاد کرد:

۱. شهروندان چگونه با استفاده از اطلاعات جامعه‌ی شبکه‌ای به دنبال کمک هستند؟

۲. کتابخانه‌های عمومی چگونه رفع نیازهای اطلاعاتی جامعه را با مشارکت در ابتکارات مربوط به اطلاعات جامعه از جمله شبکه‌سازی‌ها در جامعه تسهیل می‌کنند؟ بنابراین مدیران کتابخانه‌ها برای مطابقت خود با نیازهای جامعه در عصر اینترنت و در راستای اجرای سیاست‌های فرهنگی باید بیشتر به خدمات مشتری‌مدارانه و برنامه‌ریزی‌های خلاقانه‌ی ای چون موارد ذیل توجه کنند. این موارد عبارتند از:

۱. ارائه‌ی خدمات بیشتر به نوجوانان ۱۹-۱۰ ساله؛ چراکه شهروندان ملاحظات خاصی در زمینه‌ی نوجوانان دارند و نتایج پژوهش وودن (۲۰۰۶)، نشان داد که ۷۲ درصد آنها تصور می‌کنند که ارائه‌ی فعالیت‌های سالم و سازنده باید از اولویت‌های جوامع باشد. به علاوه نهادهای دولتی نیز به نوجوانان توجه زیادی دارند.

۲. کمک به رفع بی‌سوادی و فقر مهارت‌های خواندن در میان بزرگسالان: به عنوان مثال نتایج پژوهش وودن (۲۰۰۶) نشان داد که ۶۸ درصد اعضای جامعه معتقدند که کمک به رفع بی‌سوادی و فقر مهارت‌های خواندن در میان بزرگسالان باید یکی

1. Pettigrew, Durrance, Wakkari
2. Berger

3. Elbeshausen

منزله‌ی دانشگاه فقرا" (زوارقی، ۱۳۸۵)، "دانشگاه‌های کنار خیابان" (چودری، پولتر و مکمنی، ۲۰۰۶) برای توصیف کتابخانه‌های عمومی استفاده می‌کنند.

البته با این وجود صاحب نظرانی چون آرکو-کوباه^۱ (۲۰۰۶)، معتقدند که اگر هدف کتابخانه‌های عمومی در گذشته پشتیبانی از آموزش فردی شهروندان به منظور مشارکت کامل آنها در جامعه‌ی مردم سالار بود (طبق تفکر لیبرال غربی)، امروزه این هدف به سبب عمومیت یافتن خدمات کتابخانه‌ها به منظور جذب کاربران بیشتر ارزش خود را از دست داده است. این تغییر موجب تأکید بر مسائلی چون سرگرمی، بازاریابی و غفلت از اهداف اصلی سیستم کتابخانه‌ی عمومی شده است و از خدمات جدید کتابخانه‌های عمومی به دلیل فوق‌الذکر انتقاد می‌کنند. در پاسخ به این انتقاد باید گفت که چشم انداز لیبرال غربی که اساس آن بر فردگرایی استوار است، جوامع را به عنوان مجموعه‌ای از افراد مستقل در نظر می‌گیرد و از این واقعیت اساسی غفلت می‌کند که بشر حیوانی اجتماعی و مدنی بالطبع است. بنابراین آسایش افراد را نمی‌توان از آسایش سیستم‌های اجتماعی که پشتیبان زندگی اجتماعی آنها هستند مستقل در نظر گرفت. بنابراین ایدئولوژی لیبرال غربی، کتابخانه‌های عمومی را به جای اینکه شریکی برای سایر سازمان‌های خدمات اجتماعی در نظر گیرد، آن را رقیبی بالقوه برای سازمان‌های خدمات اجتماعی معرفی می‌کند. از این رو بدون اینکه درخواست‌های جمعی جامعه را مورد توجه قرار دهد به تقاضاهای فردی کاربران توجه می‌کند. در این مقاله سعی شد با اشاره به ظرفیت‌های کتابخانه‌های عمومی در آموزش، غنای فرهنگی، رشد اقتصادی، فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی؛ به عبارت دیگر توسعه‌ی همه جانبه‌ی جامعه به نقش آن در مهندسی فرهنگی اشاره و تجربیات عملی چند کشور در این زمینه بیان شود و ویژگی نیروی انسانی لازم برای ایفای نقش کتابخانه‌های عمومی مورد بحث قرار گیرد. با توجه به گسترش اینترنت و فعالیت‌های مبتنی بر آن بخشی نیز به تعامل میان این دو اختصاص یافت. در نهایت مشخص شد که کتابخانه‌های عمومی حتی با ظهور فناوری‌های اطلاعاتی و

ارتباطی نوین نیز از ظرفیت بالایی در توسعه‌ی همه جانبه‌ی کشور و اعتماد به نفس ملی برخوردار هستند. این مقاله را با نقل قولی از مینس^۲ (۲۰۰۶)، به اتمام می‌رسانیم. او می‌نویسد: "با تغییر جوامع، کتابخانه‌ها نه تنها باید با آنها تغییر کنند بلکه باید این امکان را به کاربران نیز بدهند تا کتابخانه‌ها را تغییر دهند" (راترفرد^۳، ۲۰۰۸) و این همان چیزی است که ما آن را تعامل کتابخانه‌ی عمومی با جامعه در راستای مهندسی فرهنگی می‌نامیم.

منابع:

- ایفلا و یونسکو. (۱۳۸۱). منشور کتابخانه عمومی. ترجمه ناهید ساعت آرا. فصلنامه کتاب، ۱۱۳(۴).
- باستانی، محمدحسین. (۱۳۷۲). بحران هویت مسأله‌ای جهانی. نامه فرهنگ، بهار ۷۲.
- بشیریه، حسین. (۱۳۸۰). فرایندهای جهانی شدن. اطلاعات دوم مرداد ۱۳۸۰.
- داورپناه، محمدرضا. (۱۳۸۱). اطلاعات کتابخانه و توسعه ملی. فصلنامه کتاب.
- دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی. ذیل مدخل کتابخانه‌های عمومی. تهران: کتابخانه ملی.
- رحمت‌الهی، حسین. (۱۳۸۴). جهانی شدن و تأثیر آن بر هویت‌های قومی و محلی. اندیشه‌های حقوقی، ۳(۸).
- رزاقی، ابراهیم. (۱۳۷۹). توسعه‌ی اقتصادی و ضرورت پرداختن به فرهنگ ملی. اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۱۴۹-۱۵۰.
- زوارقی، رسول. (بایبیز ۱۳۸۵). کتابخانه‌های عمومی آینده. فصلنامه کتاب، ش ۶۷.
- صادق زاده، علی رضا و احمدی فر، مهرداد. (۱۳۸۷). اکتساب پنهان: متغیری اساسی و مؤثر بر کیفیت زندگی فراگیران. ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال دوم، شماره ۱۹ و ۲۰.
- علم در خدمت منافع ملی: بیانیه رئیس جمهور آمریکا. (نوامبر ۱۹۹۳-اوت ۱۹۹۴). رهیافت، ۱۲ بهار و تابستان ۷۵.
- فرهنگی، علی اکبر و صمدی، مهرا و اردشیرزاده، مرجان. (۱۳۸۷). مهندسی فرهنگی و سواد رسانه‌ای. ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال سوم شماره ۲۱ و ۲۲.
- قانع بصیری، محسن. (۱۳۷۳). از اطلاعات تا آگاهی: نظریه تعادلات سه جزئی. تهران: شرکت ساختمانی نوساختمان.
- گل محمدی، احمد. (۱۳۸۱). جهانی شدن فرهنگ. تهران: نشر نی.
- میرحسینی، زهره. (۱۳۷۳). نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگ کتابخوانی. پیام کتابخانه، ۴(۲ و ۱).
- نگاهداری، بابک. (۱۳۸۷). مهندسی فرهنگی نظام اجتماعی. ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال دوم، شماره ۱۷ و ۱۸.
- ورجاوند پرویز. (۱۳۶۸). پیشرفت و توسعه بر بنیاد هویت فرهنگی. شرکت سهامی انتشار.

- Eve, J.; Groot, M. D.; Schmidt, A. M. (2007). "Supporting lifelong learning in public libraries across Europe". *Library Review* Vol. 56 No. 5, 2007. pp. 393-406.
- Eyre, G. (2004) "Towards a literate Australia: the role of public libraries in supporting reading". Paper presented at ALIA 2004. available at: <http://conferences.alia.org.au/alia2004/towards.literate.html>
- Greenhalgh, L., Landry, C. and Worpole, K. (1993) *Borrowed Time?: The Future of Public Libraries in the U.K.* Bournes Green: Comedia.
- Greenhalgh, L., Worpole, K. and Landry, C. (1995), *Libraries in a World of Cultural Change*, UCL Press, London.
- Jaeger, P. T., et al. (2006) *The Policy Implications of Internet Connectivity in Public Libraries* *Government Information Quarterly* 23 (2006) 123-141
- Julien, H. (2007). *Public Libraries : the educative role in a digital society* Glass, R. H. et al (2000). *The role of public libraries in local economic development*. Prepared for Kansas State Library. Bertot, J. C., McClure, C. R., & Jaeger, P. T. (2005). *Public libraries and networked information services: 2004 study preliminary analysis—Final report*. Retrieved from: <http://www.ii.fsu.edu/plinternet>
- Kelly, T. A. (1973). *History of Public Libraries in Great Britain 1845-1965*. [England]: Library Association.
- Kerslake, E. and Kinnel, M. (1997) "The Social Impact of Public Libraries: A Literary Review". Boston Spa: British Library Innovation Centre (Report No. 85).
- Kirk, W.; Mcmenemy, D. and Poulter, A. (2004) "Family learning services in UK public libraries: an investigation of current provision and ongoing development". *New Library World* Volume 105 · Number 1200/1201 · 2004 · pp. 176-183
- Kranich, N. (2003), "Libraries: the information commons of civil society", in Schuler, D. (Ed.), *Shaping the Network Society*, MIT Press, MA.
- Library Act (1998) "Act no 904: Issued in Helsinki on the 4th of December 1998", URL (consulted April 2005): <http://www fla.fi/flj/news/libact.htm>
- Licenik, J. (2000). "LibraryNet: Changing the way view Libraries". Government of Canada. <http://www.connect.gc.ca/en/ar/1013-e.htm>
- Liu, L. G. (2004). "The contribution of public libraries to countries' economic productivity: a path analysis". *Library Review*, Volume 53 · Number 9 · 2004 · pp. 435-441.
- Maness, J.M. (2006), "Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries", *Webology*, Vol. 3 No. 2, available at: www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html (accessed 21 September 2006).
- McCabe, B. (2001), *Civic Librarianship: Renewing the Social Mission of the Public Library*, Scarecrow, MD.
- McClure, Charles, Ryan, Joe, & Moen, William E. (1993). "The role of public libraries and the use of Internet/NREN information services". *Library & Information Science Research*, 15, 7-34.
- McCook, K.P. (2000), "A Place at the Table: Participating in Community Building", American Library Association, Chicago, IL.
- Pacios, A. R. (2007). "The priorities of public libraries at the onset of the third millennium". *Library Management* Vol. 28 No. 6/7, 2007 pp. 416-427.
- Aabø, S. (2005). "The role and value of public libraries in the age of digital technologies". *JOURNAL OF LIBRARIANSHIP AND INFORMATION SCIENCE*, 37 (4) DECEMBER 2005
- Agada, John. (1999). *Inner-city gatekeepers: An exploratory survey of their information use environment*. *Journal of the American Society for Information Science*, 50,74-85.
- Andreas Kurt, A. (2000). "Integration of public patent libraries into existing SME advisory structures, and the resulting new range of services". *World Patent Information* 22 (2000) 333±335
- Arko-Cobbah, A. (2006). "Civil society and good governance: challenges for public libraries in South Africa". *Library Review*, Vol. 55 No. 6, 2006: pp. 349-362
- Baltrunas, E.; Leileikaite, A; and Rutkauskiene, U. (2008). *The Role of Public Libraries in e-Inclusion*. available at: <http://edoc.hu-berlin.de/conferences/bobcatsss2008/>
- Berger, A°. (2002), "Recent trends in library services for ethnic minorities – the Danish experience", *Library Management*, Vol. 1/2, pp. 79-87.
- Carpenter, H. (2007). *The role of public libraries in multicultural relationships*. Report by Helen Carpenter for Winston Churchill Memorial Trust. Available at: http://www.welcometoyourlibrary.org.uk/content_files/files/TheRoleofPublicLibrariesinMulticulturalRelationshipsWCMTReport.pdf
- Chatman, Elfreda. (1985). *Information, mass media use and the working poor*. *Library & Information Science Research*, 7, 97-113.
- Chowdhury, G.; Poulter, A. and Mcmenemy, D. (2006). "AT THE SHARP END Public Library 2.0 Towards a new mission for public libraries as a "network of community knowledge". *Online Information Review*, Vol. 30 No. 4, 2006: pp. 454-460
- Commission of the European Communities (2001) *European Governance: A White Paper* (2001). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Cox, E., Swinbourne, K., Pip, C. and Laing, S. (2000), "A safe place to go: libraries and social capital", University of Technology, the State Library of New South Wales, Sydney, available at: www.sl.nsw.gov.au/pls/publications/pdf/safe_place.pdf
- D'Elia, G., Jorgensen, C., Woelfel, J. and Rodger, E.J. (2002) "The Impact of the Internet on Public Library Use: An Analysis of the Current Consumer Market for Library and Internet Services", *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 53 (10): 802-20.
- Durrance, Joan C., & Schneider, Karen G. (1996). *Public library community information activities: Precursors of community networking partnerships*. Ann Arbor, MI: School of Information, University of Michigan. Retrieved March 5, 1997 from the World Wide Web: <http://www.si.umich.edu/Community/taospaper.html>.
- Elananza, A. (2006). *The Role of Public Libraries in Tackling Youth Exclusion (The Case of Ireland) And its applicability to MENA Countries*. Available at: <http://publications.ksu.edu.sa/Conferences/Children%20Youth%20Conference/Article008.pdf>
- Elbeshausen, H. (2007). "Knowledge in dialogue: empowerment and learning in public libraries". *Journal of Information, Communication & Ethics in Society*, Vol. 5 No. 2/3, 2007: pp. 98-115

http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=1627&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

- Urban Libraries Council (2007). "Public Library Contributions to Local Economic Development s". available at: http://www.urbanlibraries.org/files/making_cities_stronger.pdf

- Varheim, A.; Steinmo, S. and Ide, E. (2008). "Do libraries matter? Public libraries and the creation of social capital". *Journal of Documentation*. Vol. 64 No. 6, 2008. pp. 877-892.

- Wilson, Tom. (1997). "Information behaviour: An interdisciplinary perspective". *Information Process & Management*, 33, 551-572.

- Wooden, R. A. (2006). *The Future of Public Libraries in an Internet Age*. National Civic Review. Winter 2006

- Xiaoqin, L. (1996), "Public libraries and economic development in China", *Proceedings of the 62nd IFLA General Conference held in Beijing on 25-31 August 1996*, available at: www.ifla.org/IV/ifla62/62-xial (accessed 31 March 2006).

- Pettigrew, K. E. ;Durrance, J. C. and Wakkari, P. (1999). "Approaches to Studying Public Library Networked Community Information Initiatives: A Review of the Literature and Overview of a Current Study". *Library & Information Science Research*, Volume 21, Number 3, pages 327-360

- Pettigrew, Karen E. (1996). "Nurses' perceptions of their needs for community information: Results of an exploratory study in southwestern Ontario". *Journal of Education for Library & Information Science*, 37, 351-360.

- Putnam, R.D. (2007), "E pluribus unum: diversity and community in the twenty-first century the 2006 Johan Skytte prize lecture", *Scandinavian Political Studies*, Vol. 30 No. 2, pp. 137-74.

- Rutherford, L. L. (2008). "Building participative library services: the impact of social software use in public libraries". *Library Hi Tech*. Vol. 26 No. 3, 2008. pp. 411-423.

- Singh, D. (1999), "Understanding and promoting the right of public access to government-held information in the Republic of South Africa", *Politeia*, Vol. 18 No. 3, pp. 68-80.

- UNESCO. *Information for All Program*. (2005). URL:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی